

מדריך למורה

מחזור הזמנים מעגל החיים: בני ובנות מצווה

מורים יקרים,
שנה זאת, הינה שנה מהותית עבור תלמידיכם- הם עומדים בפתחו של מסע התבגרות. נפל בחלקכם הכבוד והחובה ללוות אותם במסע ולעזור להם לבדוק מה הם הערכים המובילים אותם? מה הם יודעים על התבגרות? מה המשמעות של ההתבגרות עבורם?
דרך יחידה זו נעודד את התלמידים לקחת אחריות ומחויבות- להבין כי ההתבגרות טומנת בחובה חירות אך בד בבד גם אחריות והשילוב ביניהן חשוב.
יחידה זאת תחשוף בפני התלמידים עולם רחב של טקסי התבגרות במטרה לעודד אותם לחשוב ולהחליט, יחד עם משפחתם, מה הדרך הנכונה ביותר עבורם לציין את המעבר בזה.

הערה חשובה: אנו רואים ביחידה זאת כמלווה את כל תהליך הלמידה במקצוע "תרבות ישראל ומורשתו" לאורך השנה, לפיכך רצוי לשלב את תכני הלמידה המופעים בחוברת זאת במקביל לתכנים המופיעים בחוברות האחרות.

המלצה לחלוקת נושאי הלימוד לאורך השנה:

לפתוח את השנה בשתי היחידות עמודים 5-8

לעבור לחוברת החגים וללמד את הפתיחה+ ראש השנה.

לחזור אל חוברת בני ובנות מצווה וללמד עד עמוד 20 - עד להכרת הטקסים השונים בחברה היהודית.

לעבור ללמד ברצף בחוברת מ"פרשה לדרשה" עד לעמוד 26 .

מתחילת חודש נובמבר (כחודש לפני חנוכה) ללמד שיעור בשבוע בחוברת חגי ישראל את חנוכה. ושיעור בשבוע להקדיש להמשך עבודה בחוברת מפרשה לדרשה.

לאחר סיום לימוד נושא חנוכה ובחוברת מפרשה לדרשה עד לעמוד 26 (מכאן מרבית העבודה היא עבודה אישית של התלמידים על הדרשה שלהם) ההמלצה לעבור בחזרה אל חוברת בני ובנות מצווה ובמקביל ללמד את חוברת ציונות.

לאחר חופשת פסח - ללמד את נושא יום העצמאות ולסיים את חוברת הציונות.

בחודש האחרון של השנה לכוון את סך כל הלמידה אל תוך תיבת האוצרות בעמוד 41 וזה הזמן להתחיל להתארגן לאירוע שיא שיסכם את הנושאים השונים שנלמדו לאורך השנה .

בברכת מסע מוצלח
צוות חינוך ישראלי

על החוברת:

החוברת מזמינה את התלמיד למסע בשביל ההתבגרות. התלמיד עוצר בתחנות שונות ודרכן בודק נושאים הרלוונטיים להליך זה. מטרתה של החוברת לעורר מחשבה סביב נושא החירות מול אחריות ואינה באה ללמד את התלמיד אודות תהליכי התבגרות שונים (פיזיולוגים, חברתיים...).

המסע מתחיל-

בתחילת המסע נדרשים התלמידים לברר עם עצמם מהם התחושות, הפחדים או הציפיות שיש להם מתקופה זאת באמצעות מספר קטעים: שני שירים ודף מתוך יומנה של אנה פרנק. חשוב לציין בפני התלמידים כי על אף שקטעים השונים נכתבו בתקופות שונות המשותף לכל הקטעים הוא שכולם עוסקים באותו שלב בחיים ומשקפים עמדות שונות או דומות בנוגע לגיל ההתבגרות. לאחר שדנו בתחושותיהם דרך קטעים שונים, מתבקשים התלמידים לנסות ולאפיין תקופות שונות בחייהם בכלל ואת גיל ההתבגרות בפרט- מה כל כך מיוחד בו? מה משתנה בגיל זה?

המלצה: המליצו לתלמידים לנהל יומן אישי.

הטקס

השלב הבא בחוברת עוסק בטקסים. משחר ההיסטוריה דאג האדם לציין אירועים משמעותיים בטקס זה או אחר. תחילתו של חלק זה בבחינת המושג טקס: מהו טקס? מדוע אנו זקוקים לטקס? אילו טקסים מוכרים לכם? כיצד ניתן למיין אותם? ברור העמדות של כל אחד מהתלמידים ושל הכיתה כלפי הטקס חשוב בבניית הטקס העתידי שלהם- אישי וכיתתי כאחד.

טקסי התבגרות- למרות שהתבגרות הינה תהליך ממושך שאינו נחתם ביום אחד, בכל העולם נוהגים לציין את המעבר מילדות לבגרות בטקס מיוחד.

בשלב זה ייחשפו התלמידים לטקסי התבגרות שונים מכל העולם, הם יתבקשו לבדוק מה המכנה המשותף לכולם ומה הן נקודות השוני? בשלב זה מתבקשים התלמידים להתחיל לבדוק כיצד ציינו/ מציינים את טקס ההתבגרות במשפחתם? האם להם יש רעיון אודות טקס ההתבגרות שלהם?

טקס התבגרות בתרבות היהודית- האם מאז ומתמיד ציינו את טקס בר/בת המצווה בתרבות היהודית? האם מתקופת התנ"ך החלו בכך או שמא שנים רבות אחרי כן? חלק זה חושף את התלמידים למקורות התרבות היהודית בנוגע לטקס המעבר באמצעות סקירה היסטורית החל בתקופת התנ"ך וכלה בתקופתנו. הם יבדקו מה היה מקום הבנים לעומת מקום הבנות באירועים אלו. ומה היה אופי האירוע ומטרתו. מוקדש חלק מרכזי לבחינת הגיל הנבחר למעבר, הקריטריונים שבהם צריך לעמוד על מנת להתבגר וכן, מה בין ההגדרה במקורות לבין ההגדרה בחוק כלפי גיל 13/12.

אנו ממליצים להרבות בדיון בחלק זה ולאפשר לתלמידים להעלות את תחושותיהם בנוגע לשאלות השונות.

טקסי התבגרות בקהילות שונות - בחלק זה יוכלו לעבוד התלמידים בקבוצות, הם קוראים אודות המאפיינים הייחודיים של כל קהילה בטקס ההתבגרות היהודי. עודדו את התלמידים לבדוק האם משהו מהכתוב ממשיך במשפחתם?
בסיומו של חלק זה ישנה עבודת בית מסכמת- התלמיד נדרש למיין את טקסי ההתבגרות השונים עליהם קרא לפי 4 תחומים: רגשי, פיזי, חברתי ולימודי. לאור האחריות המוטלת בתרבות היהודית על בן/בת המצווה, בודק התלמיד מה הם תחומי אחריותו במעגלי החיים השונים ומה עמדתו בנוגע ללקיחת אחריות.

כדי להעמיק ידיעותיהם של התלמידים עם המנהגים השונים ולעודד אותם לחקור דברים לעומקם בחרנו לעסוק **בחקר מנהג- הנחת תפילין**
אחד מהמנהגים שהתווספו כחלק מטקס ההתבגרות הינו מנהג הנחת התפילין.
החקר מתחיל מברור עמודות אישי- מה אני יודע על התפילין? האם הם מסמלים עבורי דבר מה, מהו? הסיפור: "הבר מצווה של ליאור" מאת דבורה עומר חושף את התלמיד לסיטואציה שיכולה להתרחש בכל משפחה- ההתנגשות בין השקפות עולם שונות, דתית וחילונית. דרך סירובו של הגיבור, ליאור להניח תפילין, מתוך שלא מצא בכך משמעות- התלמידים חוקרים אודות התפילין ומנהג הנחת התפילין. מטרת חקר זה לחשוף את התלמידים למקורות המנהג ולעודד אותם לחשוב על הרלוונטיות של מנהג זה עבורם וכן, להשתמש ברעיונות המובילים את המנהג: כוונה, ריכוז, "מילוי מצברים", מחויבות למעשים ולרעיונות על מנת לחשוב על אפשרויות נוספות.
בעמוד 24, עבודה בקבוצות, התלמידים מתבקשים ליצור "קופסת זיכרון" ובה יהיו ארבעה טקסטים. על הטקסטים להיות בעלי מסר וערך עבור התלמידים. באופן זה מתבקשים התלמידים לבדוק את חשיבות המילה הכתובה עבורם, מה נטיית ליבם? מה מוביל אותם? לאור מה חשוב להם ללכת? בסוף תהליך חקר המנהג ישנה הצעה לעריכת דיון "משפטי" ובו עומד על הפרק מנהג הנחת התפילין, באמצעות הליך זה מתבקשים התלמידים לערוך ולהציג טיעונים מבוססים הנתמכים על ידי מידע שאספו- ניתן להזמין את ההורים לערב זה ולעודד אותם לקחת חלק.
חזרה לליאור... מה על ליאור לעשות? עומדות בפניו שלוש אפשרויות והתלמידים מתבקשים להתחלק לקבוצות ולשכנע את יתר הכיתה בצדקתה.
בסופו של דבר יחשוב כל תלמיד, מה נכון עבורו בחגיגת בר המצווה שלו .

בין חירות לאחריות

המעבר לאדם בוגר מזמן לנו חירות רבה- אני מסוגל לבחור בעצמי, להחליט בעצמי, אך בד בבד הבגרות מחייבת אותנו לקחת אחריות על מעשינו ברמה האישית והחברתית.
בחלק זה נחשפים התלמידים למושג אחריות ומנסים לרדת לעומקו דרך קטעי קריאה ממקורות שונים. הם יתבקשו לברר את עמדתם האישית ואחר כך לדון עם הכיתה מה בין חירות לאחריות? היכן כל אחד מאתנו נמצא על הרצף הזה?
בעבודת הבית נפתח בפני התלמידים צוהר נוסף- אחריות סביבתית. האם גם להם חלק בזה? מה מידת האחריות שלהם בנוגע לסביבה? האם לאחריות שאנחנו לוקחים בתחום אחד יש השפעה על תחום אחר?

מצוות/ עול מצוות - בחלק זה נבדקת המשמעות של המצוות בגיל המצווה - מה הן אותן מצוות? לאילו מצוות, ערכים ונורמות אנו מחויבים? מה מוביל את מעשינו בחיי היום-יום, האם זהו ציווי ה' או שמא ערך זה או אחר?

כדאי להקדיש זמן לברור כל אחד מהמושגים: מצווה, ערך ונורמה כבסיס לעבודה בחלק זה. **משימת אתגר כיתתית** - במשימה זאת בודקים התלמידים מיהו מקור החוק/המצווה והאם עצם ידיעת המקור משמעותית לקיום או לאי קיום החוק/המצווה. דרך סיפורים יומיומיים, בודקים התלמידים את מקור החוק. רצוי להעלות לדיון את מקור החוק/המצווה להחלטות שונות בחיינו או בחיי משפחתנו - האם חוק שנקבע בשם ה' נמצא באותו מקום, עבורי, כמו חוק שנקבע ע"י החברה?

אחריות אישית ומחויבות חברתית - י"ג משימות

חלק זה מלווה את התלמיד לאורך כל השנה ובמהלכו הוא נדרש לביצוע משימות שונות, להן הוא מתחייב על מנת להוכיח שהוא מוכן לקחת אחריות ולהפוך לבוגר. חשוב להדגיש כי המשימות צריכות "להאיר" את התלמיד ולהעלות אל פני השטח את מעשיו הטובים, כמו כן הן צריכות לתת ביטוי לערכים המובילים אותו ותכונות אותן הוא רוצה לחזק בעת ביצוע המשימות. תוך כדי החשיבה וההחלטה על המשימות השונות משובצים קטעים שונים שמטרתם לעודד את התלמיד לחשוב על תרומה, חלום, מחויבות ואחריות. בסוף החוברת מופיע דף משימות, לאחר כל מעגל מתבקש התלמיד לכתוב את המשימות שבחר בדף המשימות. בהמשך, מופיעים דפי דיווח הנוגעים לכל אחד מהמעגלים. הדפים מופיעים גם באתר האינטרנט "חינוך ישראלי". **המשימות מתפתחות בהדרגה בשלושה מעגלים:**

1. אני, אני ומשפחתי - משימה הקשורה אלי באופן אישי, ללימודים שלי, למען המשפחה שלי וביחד עם בני המשפחה שלי.
2. המעגל הקבוצתי - משימה אישית הקשורה לכיתה ו/או לבית הספר פעילות שאני כיחיד יכול לבצע ותהיה לה השפעה על הכלל.
3. המעגל הכיתתי - משימה שתבוצע ע"י חברי הכיתה למען השכבה, למען בית הספר, למען הקהילה ועוד... תוך מחשבה אודות אופי הכיתה והביטוי ליכולות והערכים של חברי הכיתה. אחת מהמשימות האפשריות בחלק זה הוא פעילות סביב נושא ההתבגרות: טקס שכבתי, פעילות לכלל בית הספר ועוד...

במידה והכנת **טקס בני/בנות מצווה** נבחר, מופיעה בעמודים 40-42 הדרך לבניית טקס כזה תוך מחשבה אודות הדברים שנרצה לשמר מול הדברים שנרצה לחדש וכן- תיבת האוצרות שלנו: מקום בו נדרשים התלמידים להשתמש בכל מה שלמדו בכל ארבעת היחידות במקצוע "תרבות ישראל ומורשתו" - לקחת את הנושאים הרלוונטיים ביותר עבורם בכל חלק ולהשתמש בהם בבניית טקס התבגרות.

לאחר שהוחלט מה הם הערכים בבסיסו של הטקס הגיע זמן הביצוע - למי הוא מיועד? מי שותף בטקס? איפה תרצו לקיים את הטקס? מה הערך/ערכים מרכזיים אותם יציין הטקס? מה יהיה תוכן הטקס?

רצוי לחשוף את כלל תלמידי הכיתה להליך בניית הטקס, גם במידה ולא נבחר בי"ג משימות. יש בהליך זה סיכום לכלל תהליך הלמידה וחשיבה מעמיקה אודות התוכן הנלמד ומידת הרלוונטיות שלו לכל אחד ואחת מהתלמידים.

